

*Романюха М. В.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри перекладу**Дніпровського державного технічного університету*

АНГЛОМОВНІ АТРИБУТИВНІ ГРУПИ ЯК КОМПЛЕКСНА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ТЕКСТУ

Анотація. У статті розглядається лінгводидактичний потенціал науково-популярного тексту у викладанні практичних перекладознавчих дисциплін. Зокрема, авторка намагається продемонструвати комплексність проблеми перекладу атрибутивних конструкцій в англomовному науково-популярному тексті, на відміну від суто наукового.

Науково-популярний текст транслює новини зі світу науки і техніки для широкої читацької аудиторії, яку треба зацікавити і якій треба розтлумачувати складну інформацію. Саме за цих причин в науково-популярному тексті, окрім загальних рис наукового стилю, використовують також: розмовну лексику, пряме звертання, риторичні питання – для зближення з читачем; високу емоційність та оцінні мовні засоби, образність, фразеологізми та їх обігрування задля втримання читацької уваги, елементи обманутого очікування тощо.

Англomовні атрибутивні групи у науково-популярному тексті являють собою широке поле проблем. Тут можна зустріти і суто термінологічні сполуки атрибутивного характеру, хоча і в дещо меншій кількості, й атрибутивні сполучення, характерні саме для цього типу текстів і не властиві суто науковому чи науково-технічному. Вони відзеркалюють яскраві риси науково-популярного тексту, такі як демократизація мовних норм, образність, багатозначність, емоційно-експресивне забарвлення тощо. Атрибутивні сполуки тут являють собою більш комплексну перекладознавчу проблему, ніж у науковому тексті, оскільки перекладачеві необхідно враховувати, окрім лексико-синтаксичних аспектів, ще й функціонально-стилістичні компоненти значення.

Рекомендовано звертатися до цієї проблематики на старших курсах, за умов попереднього ознайомлення з такими дисциплінами, як «Порівняльна лексикологія» та «Порівняльна стилістика англійської та української мов», де вищезазначені явища розглядаються детально. Автори припускають, що напрацьовувати навички перекладу атрибутивних конструкцій варто саме на матеріалі науково-популярних текстів, адже тут ці конструкції ставлять перед перекладачем дещо ширший діапазон завдань, ніж під час перекладу наукових текстів.

Ключові слова: науково-популярний текст, атрибутивна конструкція, переклад, економія мовних засобів.

Постановка проблеми. Групи з англomовним означенням (атрибутивні групи) традиційно викликають зацікавленість у філологічній і перекладознавчій спільноті, адже позначені конструкції яскраво демонструють типологічну відмінність української та англійської мов, слугують яскравим підтвердженням тенденції метонімічного стягнення (такої економії мовних засобів, яка може

вимагати неабияких зусиль під час інтерпретації), а також, звісно, складне англomовне означення виступає ефективним полем для закріплення знань із граматики молодого філолога та перекладацької майстерності майбутнього перекладача.

Аналіз останніх наукових досліджень. Англomовні атрибутивні словосполучення давно привертають увагу лінгвістів. Значний внесок у дослідження структурно-семантичних типів англійського означення зробив В.Д. Аракін [1]. Важко переоцінити внесок В.І. Карабана [2], О. Суперанської [3] у проблематику науково-технічної термінології, де атрибутивні конструкції виявляють неабияку частотність і різноманітність. Загальні питання перекладу англomовного означення постійно знаходять відображення у наукових студіях, оскільки семантичні зв'язки в англomовних атрибутивних групах значно багатші, ніж у російській [4, с. 94] та українській мовах. Сучасна періодика, присвячена питанням фахової термінології та її відтворення під час перекладу, практично неосяжна [5]. Англomовні атрибути у науковому і науково-технічному тексті являють собою досить популярний об'єкт дослідження, але якщо враховувати функціонально-стилістичну варіативність у масиві наукових текстів, то відчувається, що атрибутивні сполуки у науково-популярному тексті несправедливо оминули увагою. Отже, **мета цього огляду** – продемонструвати широкий лінгводидактичний потенціал проблем перекладу атрибутивних конструкцій в англomовному науково-популярному тексті.

Джерелами фактичного матеріалу є такі сучасні науково-популярні видання, як National Geographic, Scientific American, Euroscientist, які відповідають лінгводидактичним принципам автентичності, доступності і сучасності ілюстративного матеріалу, адже ці ресурси доступні онлайн і завдяки цікавим рубрикам обов'язково знайдуть свого читача серед філологічної молоді. Як відомо, мотивація студента – один із найпотужніших інструментів пізнання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Жанрово-стилістичну специфіку науково-популярного тексту було добре сформульовано І.С. Алексеевою: науково-популярний текст містить обсяг когнітивної інформації, який зіставний із суто науковим текстом. Однак діапазон засобів передачі цієї інформації у науково-популярному тексті ширший, оскільки комунікативне завдання – складніше [6, с. 165–173]. Зокрема, через специфіку читачів-непрофесіоналів науково-популярний текст, на відміну від суто наукового, рясніє такими мовними засобами, як:

– спеціальні засоби для зближення читачем: розповідь від першої особи; розмовна і навіть розмовно-просторічна лексика; пряме звертання; риторичні питання;

– емоційно-оцінні засоби;
 – цитатія фрагментів із ненаукових творів;
 – фразеологізми та образні кліше для полегшення сприйняття змісту; деформація фразеологізмів;
 – контрастні мовні засоби для створення ефекту обманутого очікування, які слугують інструментом емоційної розрядки під час сприйняття складного матеріалу [6, с. 214–215].

Підтримуючи цю позицію, можна дійти висновку, що використання науково-популярних текстів у викладанні порівняльної лексикології, теорії і практики перекладу має високий дидактичний потенціал, адже тут можна зіткнутися із більшим розмаїттям перекладацьких труднощів, ніж у науково-технічному тексті [7, с. 93].

Якщо звузати проблему перекладу англomовного науково-популярного тексту до питання словосполучення, можна впевнитися, що така досить специфічна і вузька перекладацька проблематика насправді може бути більш різноманітною та складною, ніж у суто науковому тексті. Припустимо, що за різноманіттям та характером означень можна ідентифікувати функціональний різновид наукового тексту.

Важко знайти викладача перекладу, який би не рекомендував філологічній молоді спиратися на рекомендації В.І. Карабана під час перекладу складних термінів. У них вбачають універсальність та застосовують під час перекладу будь-яких словосполучень, що вписуються у зазначені структурні типи. Привчити молодь до вдумливого виконання двох основних етапів перекладу – аналітичного та синтетичного – це ціль, яку ставить кожен викладач науково-технічного перекладу [2, с. 303]. Прививати повагу до контексту, вчити студентів спілкуватися з авторитетними довідковими джерелами, надихати до пошуку творчих рішень – усі ці завдання стають усе важчими для викладача за умов пришвидшення інформаційних потоків та їх урізноманітнення. Вдавана доступність інформації іноді заважає молоді уповільнити аналіз та засумніватися, аби поглянути вглиб мовних процесів.

Так, під час перекладу атрибутивної конструкції субстантивного типу *lake-effect snowstorms* у цьому фрагменті у студента може виникнути спокуса відтворити його як *завірюха з ефектом озера* або *завірюха, що утворює озеро*:

When the glaciers that carved out most of Michigan's Upper Peninsula receded two million years ago, they left behind rolling hills and the largest freshwater lake in the world, Superior, which produces lake-effect snowstorms that blanket the region with some 200 inches of snow each year [8].

Однак уважний читач має засумніватися і зрештою дізнається, що у цій статті з National Geographic мають на увазі таку інформацію термінологічного характеру: «Lake Effect snow occurs when cold air, often originating from Canada, moves across the open waters of the Great Lakes. As the cold air passes over the unfrozen and relatively warm waters of the Great Lakes, warmth and moisture are transferred into the lowest portion of the atmosphere. The air rises, clouds form and grow into narrow band that produces 2 to 3 inches of snow per hour or more» [9].

Тож атрибути науково-популярного тексту, безсумнівно, несуть складну когнітивну інформацію на рівні із науковим, але варто зупинитися на декількох аспектах атрибутивних сполук науково-популярного тексту, які збагачують викладацьку практику та ускладнюють переклад, порівняно із суто науковим текстом.

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ГРАМАТИЧНОЇ НОРМИ. Для порівняння, у низці фрагментів містяться досить типові для наукового тексту структурно-семантичні види атрибутів:

Сполуки на позначення розміру чи форми з елементом *-size / -sized, -shape*:

As a token of the flight's historic nature, Ingenuity carries a postage-stamp-size piece of fabric from the original Wright Flyer, which carried Orville Wright on the first powered flight of a heavier-than-air aircraft in 1903. That flight over the hills of Kitty Hawk, North Carolina, lasted only 12 seconds [10].

DNA shows great promise for sating the world's voracious appetite for data storage. The technology requires new tools and new ways of applying familiar ones. But don't be surprised if one day the world's most valuable archives find a new home in a poppy-seed-sized collection of molecules [11].

Такі згорнуті типово англійські лівосторонні означення сприймаються як належне у науковому тексті. Вони компактні порівняно із правостороннім варіантом означення – *a collection of molecules the size of a poppy seed*, а отже, вони задовольняють вимогам компактної подачі когнітивної інформації у науковому тексті.

Сполуки структури N+ADJ+N або більший за кількістю складників тип **Num+N+ADJ+N** на позначення різноманітних аспектів фізичного об'єкта:

In the Amazon Basin, which is the most species-rich river in the world, there are more than 400 hydropower dams planned in various tributaries. Of particular concern are two river dolphin species, the tucuxi dolphin and the larger pink river dolphin, which were recently listed as endangered [12].

Ingenuity will spin those four-foot-wide rotors up to a frenzied speed of about 2,500 rotations per minute [10].

Конструкції такого типу не становлять особливих труднощів для студентів старших курсів, оскільки вони вписуються в унормовані граматичні форми. Однак у науково-популярному тексті означення, що деталізують розмір, хронологічні, фізичні ознаки предмета, можуть відходити від граматичної норми і містити іменник у формі множини, що є недопустимим для суто наукового тексту. Таким чином автори роблять реверанс у бік читача з неідеальною англійською:

Advent gets its name from adventus, the Latin word for "arrival." As the Christian church solidified in the fifth century A.D., so did traditions around December 25. Historians have tracked the first formal Advent celebrations to northern Italy, where churchgoers observed a weeks-long preparation for Christmas that involved fasting, prayer, and reflection on Christian values [13].

Тісно переплетена із попередньою **ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ОЗНАЧУВАНОВОГО СЛОВА**, яка рідко піднімається у науковому тексті з огляду на вимоги однозначності термінів. У результаті демократизації граматичної норми читач може зустріти вельми екзотичні за будовою іменники, приміром *goings-on*: *Simulations using cold dark matter have been extremely successful at replicating patterns seen in the large-scale clustering of galaxies, as well as in the cosmic microwave background, the leftover light from about 380,000 years after the big bang. But the predictions of these simulations for galaxy-scale goings-on have proved somewhat harder to reconcile with astronomical observations* [14].

Принагідно зазначимо, що наведений оказіоналізм у функціонально-стилістичному плані належить до розмовної лексики, як і фразове дієслово, добре відоме студентській молоді

завдяки комунікативній формулі *What is going on?* Відтворити цей оказіональний іменник українською – непросте завдання. З іншого боку, другий елемент атрибутивної конструкції (*galaxy-scale*) відсилає нас до феноменів, недоступних розумінню більшості, тож тут наявний стилістичний контраст – прояв неабиякої майстерності автора, створення типової для науково-популярного тексту ситуації «поєднання несполученого». Завдяки цьому контрасту проблема перекладу не обмежується перекладом атрибутивної сполуки, як це могло би бути в науковому тексті. Перекладач має врахувати стилістичні аспекти, а отже, застосувати дещо інші перекладацькі прийоми (компенсацію, пошук оказіонального відповідника тощо).

Відтворення означуваного іменника може становити труднощі у разі багатозначності. У фрагменті нижче обговорюється спроба американської поліції використовувати роботів у вигляді собаки на чергуванні у місті. Роботи викликають неоднозначну реакцію у перехожих через незвичні та подекуди непримітні аспекти зовнішності. Робот-пес вражає та лякає людей. На перекладачів-початківців чекає кропітка робота з підбору варіантного відповідника до багатозначного іменника *presence*, як і до багатозначного дієприкметника *imposing*. Зрештою може виявитися, що пошуки відповідників треба припинити і прагнути більш глобальної перебудови речення, приміром, завдяки антонімічному перекладу – *його неможливо ігнорувати*:

The robot, if you've seen pictures of it, is a rather imposing presence. It's a little smaller than the robots you see in science fiction. But the way it navigates through space gives it this very imposing profile that can be seen as creepy by a lot of human observers [15].

ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНА ЗАБАРВЛЕНІСТЬ

Науково-популярний текст не настільки жорстко регламентований, як суто науковий, у цьому плані він наближається до інформаційно-аналітичної статті. Нагадаємо, що науково-популярний текст адресований не професійній аудиторії, отже, він покликаний не лише інформувати по новини науки і техніки, але й розтлумачувати, спрощувати розуміння. Для цих завдань використовують різноманітні засоби зближення з читачем, такі як: розмовна лексика, риторичні питання, цитатія, образність і, зокрема, емоційно-забарвлена лексика. Атрибутивна сполука *nail-biting moment* нижче прекрасно передає стан хвилювання дослідників космосу перед першим запуском робота на поверхню Марсу, аби він зібрав зразки ґрунту і передав їх на Землю. Рецепти, які підходять для терміносполук, приміром, перетворення лівостороннього означення на правостороннє (*момент, коли гризеш ніті*), тут не спрацює, адже атрибут містить емоційно-експресивний компонент, який варто передати шляхом комплексного перетворення: *The launch will be "one of those nail-biting moments," says Michael Meyer, lead scientist of NASA's Mars Exploration Program. If it succeeds, it will release the sample container to float freely in Mars orbit* [16].

ОБРАЗНІСТЬ. Більшість типів атрибутивних сполук, ідентифікованих для наукового тексту, зустрічаються і в науково-популярному тексті. Спільною проблемою обох типів тексту є багатоконпонентні сполуки, що потребують прискіпливого аналізу зв'язків між складовими частинами. У науковому тексті такі багатоконпонентні сполуки є термінами, а в науково-популярному тексті такі громіздкі утворення можна зустріти у вигляді заголовків, де тенденція до економії мовних засобів досягає піку – приміром, у назві статті про випробування

екологічного палива: *Sustainable Aviation Fuel Aces Helicopter and Plane Flight Tests* [17].

З'ясувавши семантичні зв'язки між складниками, допитливий студент має точно встановити частину мови кожного з елементів і неодмінно звернути увагу на образність, яку містить дієслово *to ace*. У суто науковому та науково-технічному текстах, як ми знаємо, образність мінімальна, здебільшого стерта, тож із такою проблемою перекладач не часто стикнеться.

У **висновках** до цього короткого огляду варто зазначити, що англомовні атрибутивні групи у науково-популярному тексті містять характерні ознаки, притаманні цьому типу текстів взагалі, такі як демократизація мовних норм, образність, багатозначність, емоційно-експресивне забарвлення тощо. Отже, атрибутивні сполуки тут становлять дещо більшу, комплексну перекладознавчу проблему, ніж у науковому тексті. Вочевидь, звертатися до цієї проблематики варто на старших курсах, за умов попереднього ознайомлення з такими дисциплінами, як «Порівняльна лексикологія» та «Порівняльна стилістика англійської та української мов», де вищезазначені явища розглядаються детально. Можна припустити, що напрацьовувати навички перекладу атрибутивних конструкцій варто саме на матеріалі науково-популярних текстів, адже тут ці конструкції ставлять перед перекладачем дещо ширший діапазон завдань, ніж під час перекладу наукових текстів.

Література:

1. Аракин В.Д. Сравнительная типология английского и русского языков. Учеб. пособие. 3-е изд., М.: ФИЗМАТЛИТ, 2006, 232 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004, 576 с.
3. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории. М.: ЛИБРОКОМ, 2012, 248 с.
4. Крупнов В.Н. В творческой лаборатории переводчика. Очерки по профессиональному переводу. М.: «Международные отношения», 1976, 192 с.
5. Білозерська Л.П. Термінологія та переклад: навч. посіб. / Л.П. Білозерська, Н.В. Возненко, С.В. Радецька. Вінниця: Нова книга, 2010, 232 с.
6. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика. СПб: Союз, 2001, 288 с.
7. Романюха М.В. Англомовні науково-популярні онлайн-ресурси у викладанні перекладознавчих дисциплін. Лінгвістика. Лінгвокультурологія: «Картина світу у життєдіяльності людини» / За ред. акад. НАНВО України, проф. Ю. О. Шепеля. Дніпро: Акцент ПП, 2020. Т. 16. С.81–93.
8. Pearson S. These are the best cross-country ski trails in the U.S. December 22, 2021. <https://www.nationalgeographic.com/travel/article/these-are-the-best-cross-country-ski-trails-in-the-us>
9. What is a Lake Effect Snow? <https://www.weather.gov/safety/winter-lake-effect-snow>
10. Bennett J. NASA's Mars helicopter gets ready to make history. APRIL 12, 2021. <https://www.nationalgeographic.com/science/article/nasa-mars-helicopter-ingenuity-gets-ready-to-make-history>
11. Ionkov L., Settlemeyer B. DNA the ultimate data storage solution. May 28, 2021. URL <https://www.scientificamerican.com/article/dna-the-ultimate-data-storage-solution/>
12. Lovgreen S. New megadams threaten worlds' biggest fish. December 22, 2021. <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/new-megadams-threaten-worlds-biggest-fish>
13. Blakemore E. Advent is a season of candlelight reflection and expectation. November 29, 2021 <https://www.nationalgeographic.com>

com/culture/article/advent-is-a-season-of-candlelight-reflection-and-expectation

14. Ananthaswamy A. December 22, 2021. <https://www.scientificamerican.com/article/dark-matter-may-be-missing-from-this-newfound-galaxy-astronomers-say/>
15. Bushwick S. The NYPD's Robot Dog Was a Really Bad Idea: Here's What Went Wrong. May 7, 2021. URL: <https://www.scientificamerican.com/article/the-nypds-robot-dog-was-a-really-bad-idea-heres-what-went-wrong/>
16. Rocks, Rockets and Robots: The Plan to Bring Mars Down to Earth URL: <https://www.scientificamerican.com/article/rocks-rockets-and-robots-the-plan-to-bring-mars-down-to-earth1/>.
17. Khadilkar D. December 3, 2021. <https://www.scientificamerican.com/article/sustainable-aviation-fuel-aces-helicopter-and-plane-flight-tests/>

Romaniukha M. English attributive groups as a complex translation problem of popular science texts

Summary. The article considers the linguodidactical potential of popular science text in the teaching of practical translation disciplines. In particular, the author tries to demonstrate the complexity of the problem of translating attributive constructions in English popular science text, in contrast to the purely scientific one.

Popular science texts broadcast news from the world of science and technology for a wide readership, which should get

interested and which should be assisted when interpreting complex information. To this end, the popular science text, in addition to the general features of the scientific style, also contains: colloquial vocabulary, direct address, rhetorical questions – to get more intimacy with the reader; emotional and evaluative language means, imagery, phraseology and their modification with the aim of keeping the reader's attention, elements of defeated expectancy, etc.

English attributive groups in popular science text contain the characteristic features inherent in this type of text in general – the relaxation of language norms, imagery, vocabulary with broad meaning, emotional and expressive colouring, and so on. Attributive compounds here represent a more complex translation problem than in a scientific text, as it is necessary to take into account the functional and stylistic components of meaning.

It is recommended to address this issue at senior courses, subject to prior acquaintance with such disciplines as "Comparative Lexicology" and "Comparative Stylistics of English and Ukrainian", where the above phenomena are considered in detail. The authors suggest that the skills of translating attributive constructions should be developed specifically on the basis of popular science texts, since here these constructions set for the translator a slightly wider range of tasks than when translating purely scientific texts.

Key words: popular science text, attributive construction, translation, economy of language means.